

**Tomáš Jahelka – Roman Jančiga – Pavol Krištof:
Kapitoly z dejín slovenského politického myslenia II.**

Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2022, 163 s.

Slovenská filozofia a jej reflexie v dvadsiatom storočí predstavujú široké myšlienkové spektrum, ktoré sa vyznačuje rôznorodosťou filozofických, sociologických a politických problémov. Zároveň je toto obdobie poznačené búrlivým vývojom spoločensko-politickej situácie na Slovensku. Filozofické pozadie tohto obdobia je charakterizované ako rôznorodá a často neujasnená oblasť, ktorá si vyžaduje komplexnú a diferencovanú analýzu historických a filozofických perspektív, najmä v kontexte slovenskej kultúrnej identity a dedičstva.

Monografia Tomáša Jahelku, Romana Jančigu a Pavla Krištofa s názvom *Kapitoly z dejín slovenského politického myslenia II.* je cenným príspevkom k vedeckému výskumu v tejto oblasti. Autori v úvode zdôrazňujú, že ich zámerom nie je podať komplexný obraz filozofického diskurzu na Slovensku v prvej polovici dvadsiateho storočia, ale skôr identifikovať a analyzovať prínos významných, no niekedy prehliadaných osobností, ktoré ovplyvnili kontúry slovenského politického myslenia. V tomto zmysle autori monografie prihliadali na spôsob spracovania myslenia jednotlivých autorov tak, aby text mohol slúžiť aj ako študijný materiál.

Kniha je rozdelená do niekoľkých častí, pričom autori zvolili skôr historicko-filozofický výklad ako systematickú metódu. Autori rozvíjajú diskusiu o filozofických, sociálnych a politických dilemách, ktoré formovali dvadsiate storočie, pričom sa zameriavajú na intelektuálny odkaz Jána Lajčiaka, Vavra Šrobára, Milana Hodžu, Ferdinanda Jurigu, Ladislava Hanusa a Pavla Terianskeho. Ich prínos je hodnotený v širšom kontexte ich doby a spoločenského vplyvu.

V prvej časti knihy autori interpretujú Lajčiakovo dielo v širšom kontexte dobových kultúrnych a politických diskusií, ako aj historických a náboženských aspektov, ktoré formovali slovenskú spoločnosť v prvej polovici dvadsiateho storočia. Osobitnú pozornosť venujú rôznym aspektom kritiky jeho diela, čím nastoľujú otázku pôvodu jeho filozofických či politických názorov. Škultéty a Kvačala sú síce voči Lajčiakovi kritickí, autori však vyzdvihujú aj pozitívne prijatie jeho diela literárnym kritikom Hamaliarom (s. 13). Podľa autorov je podstatným prvkom Lajčiakovho diela jeho koncepcia kultúry, ktorá je

klúčovým rozmerom, ak chceme lepšie pochopiť jeho dielo. Lajčiakov pohľad na kultúru ako takú a jeho odmietanie komparatívnych kulturologických štúdií vysvetľuje, prečo sa pri pochopení podstaty kultúrnych javov nemôžeme spoliehať len na ich porovnávanie (s. 22).

V ďalšej časti monografie sa autori venujú teoretickým aspektom demokracie v diele Vavra Šrobára, pričom analyzujú filozofický a politologický rozmer demokracie v kontexte politických zmien v strednej Európe po rozpade Rakúsko-Uhorska v roku 1918. Podľa Šrobára sú základnými princípmi demokracie deľba moci, legalizácia zvykov a tradícií prostredníctvom štátnych zákonov, dodržiavanie týchto zákonov občanmi a vytvorenie ozbrojených síl na ochranu poriadku a štátu, a napokon nezávislé súdnictvo ako garant dodržiavania zákonov a legislatívy. Podľa Šrobára by bez tradičnej trojitej moci – zákonodarnej, výkonnej a súdnej – bol ich praktický výkon neefektívny. Zdôrazňuje právnu legitimitu každej z týchto mocí, ktorá je nevyhnutná na zabezpečenie občianskej poslušnosti, vrátane použitia sily v prípade potreby (s. 50 – 52). Prostredníctvom tejto analýzy autori upozorňujú na princípy demokracie a ponúkajú cenné poznatky o demokratických procesoch, relevantné pre súčasné demokracie. V tejto súvislosti nastoľujú aj otázku, či je potrebné hovoriť o politickej, morálnej alebo kultúrnej vyspelosti obyvateľstva, keď hovoríme o správnom fungovaní demokracie. Rovnako úvahy o slobode a jej rôznych interpretáciách v Šrobárovom diele predstavujú podnetnú časť monografie, a to najmä v kontexte médií a demokracie, keďže Šrobár rozvíja myšlienku médií ako štvrtého piliera moci, pričom zdôrazňuje ich významnú úlohu a vplyv na verejnú mienku. Sloboda tlače a informačných kanálov je nevyhnutná na zachovanie rôznorodosti pohľadov a primeranej informovanosti obyvateľstva (s. 55). Z jeho argumentácie však vyplýva potreba kritického hodnotenia mediálnych obsahov, čo je v kontexte súčasného mediálneho prostredia, ktoré charakterizuje prebytok informačných kanálov, náročná úloha.

Analýza odkazu politického myslenia Ferdinanda Jurigu autormi monografie sa zameriava na skúmanie jeho vplyvu v období maďarizácie do roku 1920. V Jurigovej interpretácii národnostnej otázky sa objavuje prístup, ktorý presahuje jazykový rozmer národnostnej otázky. Juriga ju chápe ako syntézu kultúrnych, morálnych, náboženských a sociálno-ekonomických aspektov, pričom národnú identitu a kolektívne vedomie chápe ako neoddeliteľnú súčasť etických a morálnych hodnôt, a tiež ako reakciu na sociálnu nespravodlivosť a útlak (s. 75). Na rozdiel od toho sa podľa autorov Lajčiakov pohľad na národnú otázku líši v tom, že zdôrazňuje moderný, progresívny pohľad na národnú

identitu ako sociálny konštrukt. Lajčiak tvrdí, že národ netvorí izolovaní intelektuáli, ale je širším sociálnym fenoménom, ktorý zahŕňa všetky vrstvy spoločnosti a je zásadne ovplyvnený sociálnymi problémami, ako je chudoba a sociálna nerovnosť (s. 11). Prostredníctvom týchto rôznych perspektív monografia poskytuje obraz o tom, ako sa národné identity a národné naratívy konštruovali, prepracovávali a redefinovali v konkrétnom historickom a sociálnom kontexte.

Autori sa zameriavajú aj na analýzu príčin rozdelenia Československa z pohľadu politického myslenia Milana Hodžu, analyzujú historické súvislosti a politické dôsledky s dôrazom na koncepty národnej identity, ako aj význam Štúrovej filozofie a jej vplyv na slovenské národnobuditeľské hnutie. V rámci Hodžovej argumentácie autori monografie zdôrazňujú argumenty o umelom charaktere rozdelenia medzi Čechmi a Slovákmi, pričom ho nechápu ako prirodzený jav, ale ako dôsledok Štúrových politických snáh (s. 102). Autori prezentujú Hodžovo dielo ako obhajobu československého demokratizmu a jeho úvahy považujú za relevantné v kontexte európskej integrácie. Pozitívom monografie je, že práve táto časť textu je rozšírená o argumentáciu Ivana Dérera k jazykovej otázke, ktorý poukazuje na problémy jazykového purizmu a zdôrazňuje chybnosť prístupu, ktorý príliš zdôrazňuje rozdiely medzi slovenčinou a češtinou, pričom podľa neho je zdravším postojom zdôrazňovať ich vzájomné pôsobenie (s. 117).

Na základe podrobného skúmania diela Ladislava Hanusa v kontexte slovenskej historickej a filozofickej diskusie sa autori monografie pokúšajú zhodnotiť jeho postoj k fašizmu, nacizmu a politike slovenského štátu. V tomto zmysle monografia ponúka niekoľko možných interpretácií, v ktorých prienik historických faktov a Hanusových teologických koncepcií objasňuje jeho postoje v ambivalentnom svetle. Napriek tomu, že Hanusove výroky na niektorých miestach naznačujú sympatie k nacizmu, autori sa nevyhýbajú ani alternatívnym interpretáciám (s. 130 – 132). Tieto interpretácie, reprezentované napríklad Hamadom, zdôrazňujú Hanusovu progresívnu polemiku s fašizmom a jeho predkonštantínovské chápanie kresťanstva, ktoré sa odmieta viazať na akúkoľvek politickú moc. Podobne aj Hanusova koncepcia ľudskej osoby a pluralizmu reflektuje jeho kritiku totalitných kolektívizmov a dôraz na dôstojnosť ľudskej osoby. Istá miera kritiky je teda v monografii prítomná, ale môže byť otázne, či je dostatočne silná alebo podrobná.

V kapitole venovanej Pavlovi Terianskemu autori analyzujú jeho postoj k nacionalizmu a jeho interpretácie politického myslenia v kontexte sekularizovaných náboženstiev. Podľa autorov Teriansky ponúka silnú kritiku naciona-

lizmu, ktorý označuje za ideológiu, ktorá sa usiluje o primát spoločenskej angažovanosti, pričom sa snaží oslabiť a dokonca nahradiť náboženské idey. V rámci politického myslenia možno považovať za užitočnú Terianskeho analýzu komunizmu, fašizmu a nacizmu, ktoré tiež považuje za sekularizované náboženstvá s mesianistickými a eschatologickými prvkami.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že autori monografie prispeli k analýze slovenského politického a historicko-filozofického myslenia. Monografia navyše na viacerých miestach reflektuje aktuálnosť problematiky, ktorá sa napriek odstupe času stále dotýka problémov súčasnosti a je prezentovaná nielen ako retrospektívny obraz minulosti, ale aj ako zdroj inšpirácie a reflexie pre súčasnú generáciu. Zároveň túto monografiu nemožno považovať za úplný pohľad na slovenské filozofické a politické myslenie, keďže neobsahuje analýzu všetkých relevantných prúdov, koncepcií a osobností, ktoré v skúmanom období formovali slovenské politické myslenie. Táto práca tak otvára priestor pre ďalší výskum, ktorý by mohol ďalej rozvíjať poznanie diferencovanosti a originality slovenského intelektuálneho dedičstva.

Martin Foltin

Tento príspevok vznikol v rámci projektu VEGA č. 2/0166/24 s názvom Koncepcie kultúry a národa v slovenskom filozofickom a politickom myslení 19. a 20. storočia: iniciatívy, polemiky, kritika.

Martin Foltin
Filozofický ústav SAV, v. v. i.
Oddelenie dejín slovenského filozofického a politického myslenia
Klemensova 19
811 09 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: martin.foltin@savba.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3981-7811>